

QONUNCHILIK VA ME'YORIY HUJJATLARDA MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTI RAHBARINING KASBIY VAZIFALARI

M.O.Xalimova magistr

Toshkent shahri Puchon universiteti

Annotatsiya. Mazkur maqolada maktabgacha ta'lim tashkiloti rahbarining kasbiy vazifalari O'zbekiston Respublikasining amaldagi qonunchilik va me'yoriy-huquqiy hujjatlari asosida tahlil qilingan. Rahbar faoliyatining boshqaruv, pedagogik, moliyaviy, tashkiliy, kadrlar siyosati, ta'lim sifati monitoringi hamda ota-onalar va jamoatchilik bilan hamkorlik yo'nalishlari yoritilgan. Shuningdek, milliy qonunchilikning zamonaviy ta'lim menejmenti tamoyillari bilan uyg'unligi baholanib, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish bo'yicha ilmiy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, rahbar, kasbiy vazifalar, qonunchilik, me'yoriy hujjatlar, boshqaruv, ta'lim sifati, pedagogik menejment, kompetensiya.

Abstract. This article analyzes the professional responsibilities of preschool education institution leaders based on the current legislation and regulatory legal documents of the Republic of Uzbekistan. It examines the key areas of leadership activity, including management, pedagogical leadership, financial and organizational management, human resource management, educational quality monitoring, and cooperation with parents and the wider community. The study also evaluates the consistency of the national legal framework with the principles of modern educational management and presents scientific recommendations for addressing existing challenges and improving the effectiveness of leadership in preschool education institutions.

Keywords: preschool education, preschool education institution leader, professional responsibilities, legislation, regulatory legal documents, educational management, educational quality, pedagogical management, competence.

Kirish. Maktabgacha ta'lim tizimi inson kapitalini rivojlantirishning eng muhim bosqichi hisoblanadi. Ushbu tizim samaradorligi ko'p jihatdan maktabgacha ta'lim tashkiloti rahbarining kasbiy kompetensiyasi va boshqaruv faoliyatiga bog'liq. So'nggi yillarda O'zbekistonda maktabgacha ta'limni rivojlantirish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirildi. Natijada rahbarlarning vakolatlari, mas'uliyati va kasbiy vazifalarini belgilovchi yangi qonunchilik bazasi shakllandi.

Maktabgacha ta'lim tashkiloti rahbari nafaqat ma'muriy boshqaruvni amalga oshiruvchi shaxs, balki pedagogik jarayon tashkilotchisi, strategik menejer, moliyaviy boshqaruvchi hamda ta'lim sifati uchun mas'ul lider sifatida faoliyat yuritadi. Shu

sababli uning kasbiy vazifalarini amaldagi qonunchilik asosida tizimli tahlil qilish dolzarb ilmiy masala hisoblanadi.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqotda maktabgacha ta'lim tashkiloti rahbarining kasbiy vazifalarini belgilovchi qonunchilik va me'yoriy-huquqiy hujjatlar ilmiy jihatdan tahlil qilindi. Tadqiqot metodologiyasi tizimli yondashuvga asoslanib, rahbar faoliyatining huquqiy, pedagogik va boshqaruv jihatlarini kompleks o'rganishga qaratildi.

Tadqiqotda quyidagi ilmiy metodlardan foydalanildi: Normativ-huquqiy hujjatlarni qiyosiy tahlil qilish – maktabgacha ta'lim sohasiga oid qonunlar, Prezident farmonlari, Vazirlar Mahkamasi qarorlari va vazirlikning me'yoriy hujjatlari tahlil qilinib, rahbarning kasbiy vazifalari va vakolatlari aniqlashtirildi. Ilmiy adabiyotlarni kontent tahlili – mahalliy va xorijiy olimlarning ilmiy ishlari o'rganilib, rahbarning kasbiy faoliyatiga oid nazariy yondashuvlar umumlashtirildi. Tizimli yondashuv – rahbarning pedagogik, tashkiliy, moliyaviy va boshqaruv faoliyati o'zaro bog'liq tizim sifatida tahlil qilindi. Mantiqiy tahlil va umumlashtirish – olingan ma'lumotlar tahlil qilinib, ilmiy xulosalar va amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi.

- Hujjatlar ekspertizasi – davlat ta'lim standartlari, lavozim yo'riqnomalari va boshqa me'yoriy hujjatlar mazmunan baholandi. Tadqiqotning asosiy manbalarini O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi va "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi qonunlari, Prezident farmon va qarorlari, Vazirlar Mahkamasining qarorlari, Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligining me'yoriy hujjatlari, Davlat maktabgacha ta'lim standartlari hamda "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi tashkil etdi. Ushbu manbalar asosida maktabgacha ta'lim tashkiloti rahbarining kasbiy vazifalari va ularning huquqiy asoslari tizimli ravishda tahlil qilindi.

Asosiy qism

Maktabgacha ta'lim tashkiloti rahbari faoliyatining huquqiy asoslari

Maktabgacha ta'lim tashkiloti rahbarining faoliyati O'zbekiston Respublikasining amaldagi qonunchilik va me'yoriy-huquqiy hujjatlari asosida amalga oshiriladi. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun, "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi Qonun, Davlat maktabgacha ta'lim standartlari, "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi, shuningdek, Vazirlar Mahkamasining qarorlari hamda Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligining buyruq va nizomlari rahbar faoliyatining asosiy huquqiy manbalari hisoblanadi. [1]

Mazkur hujjatlar rahbarning vakolatlari, huquq va majburiyatlarini belgilab, ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etish, pedagog xodimlar faoliyatini muvofiqlashtirish, ta'lim sifati va bolalar xavfsizligini ta'minlash, moliyaviy-xo'jalik faoliyatini samarali boshqarish hamda ota-onalar bilan hamkorlikni yo'lga qo'yish kabi asosiy vazifalarni belgilaydi.

Qonunchilik tahlili shuni ko'rsatadiki, maktabgacha ta'lim tashkiloti rahbarining kasbiy vazifalari strategik boshqaruv, pedagogik faoliyatni tashkil etish, kadrlar va moliyaviy resurslarni boshqarish, ichki nazoratni amalga oshirish hamda jamoatchilik bilan samarali hamkorlikni yo'lga qo'yish kabi yo'nalishlarni qamrab oladi.

Jadval 1.

Maktabgacha ta'lim tashkiloti rahbarining kasbiy vazifalarining asosiy yo'nalishlari

Kasbiy faoliyat yo'nalishi	Rahbarning asosiy vazifalari
Strategik boshqaruv	Tashkilotning rivojlanish strategiyasini ishlab chiqish; yillik ish rejasini tasdiqlash; ta'lim sifatini oshirish bo'yicha chora-tadbirlarni belgilash; innovatsion faoliyatni rivojlantirish.
Pedagogik boshqaruv	Ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etish; davlat o'quv dasturi ijrosini nazorat qilish; pedagoglarning kasbiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlash; metodik ishlarni muvofiqlashtirish.
Kadrlar boshqaruvi	Xodimlarni ishga qabul qilish va joylashtirish; ularning malakasini oshirishni tashkil etish; mehnat intizomini nazorat qilish; attestatsiya jarayonlarida ishtirok etish.
Moliyaviy boshqaruv	Budjet mablag'laridan maqsadli va oqilona foydalanish; moddiy-texnik bazani mustahkamlash; moliyaviy hisobotlarni yuritish; budjetdan tashqari va homiylik mablag'larini jalb etish.
Ota-onalar va jamoatchilik bilan hamkorlik	Ota-onalar yig'ilishlarini tashkil etish; vasiylik kengashi bilan hamkorlik qilish; jamoatchilik nazoratini rivojlantirish; ijtimoiy sheriklikni yo'lga qo'yish.
Xavfsizlikni ta'minlash	Sanitariya-gigiyena talablariga rioya etilishini nazorat qilish; bolalar hayoti va sog'lig'ini muhofaza qilish; yong'in va texnika xavfsizligini ta'minlash; favqulodda vaziyatlarga tayyorgarlik choralarni tashkil etish.

Qonunchilik va me'yoriy hujjatlar asosida maktabgacha ta'lim tashkiloti rahbarining kasbiy vazifalari (muallif tomonidan tuzilgan). [2]

Jadvalda keltirilgan yo'nalishlar rahbar faoliyatining asosiy mazmunini ifodalaydi. Xususan, strategik boshqaruv tashkilotning uzoq muddatli rivojlanishini ta'minlasa, pedagogik boshqaruv ta'lim sifati va davlat ta'lim standartlari ijrosini nazorat qilishga xizmat qiladi. Kadrlar va moliyaviy boshqaruv inson hamda moddiy resurslardan samarali foydalanishni ta'minlaydi. Ota-onalar va jamoatchilik bilan

hamkorlik ijtimoiy sheriklikni mustahkamlashga xizmat qilsa, xavfsizlikni ta'minlash bolalar uchun sog'lom va xavfsiz ta'lim muhitini yaratishga qaratilgan.

Jadval 1.2.

Qonunchilik va me'yoriy hujjatlar asosida maktabgacha ta'lim tashkiloti rahbarining kasbiy vazifalari, boshqaruv funksiyalari va kompetensiyalari (muallif tomonidan tuzilgan)

Kasbiy faoliyat yo'nalishi	Asosiy vazifalari	Boshqaruv funksiyalari	Zarur kompetensiyalar
Pedagogik boshqaruv	Ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etish, ta'lim sifatini ta'minlash, davlat o'quv dasturi ijrosini nazorat qilish	Tashkil etish, nazorat, baholash	Pedagogik, huquqiy
Strategik va tashkiliy boshqaruv	Rivojlanish strategiyasini ishlab chiqish, yillik ish rejasini tuzish, innovatsion faoliyatni rivojlantirish	Rejalashtirish, muvofiqlashtirish	Menejerlik, huquqiy
Kadrlar boshqaruvi	Xodimlarni ishga qabul qilish, malakasini oshirish, mehnat intizomini nazorat qilish	Tashkil etish, muvofiqlashtirish, baholash	Menejerlik, kommunikativ
Moliyaviy boshqaruv	Budjet mablag'larini boshqarish, moddiy-texnik bazani mustahkamlash, moliyaviy hisobotlarni yuritish	Rejalashtirish, nazorat	Menejerlik, raqamli
Monitoring va ichki nazorat	Ta'lim sifati monitoringini olib borish, ichki nazoratni amalga oshirish, faoliyat samaradorligini baholash	Nazorat, baholash	Huquqiy, pedagogik, raqamli

Ota-onalar va jamoatchilik bilan hamkorlik	Ota-onalar yig'ilishlarini tashkil etish, vasiylik kengashi bilan ishlash, ijtimoiy sheriklikni rivojlantirish	Muvofiqlashtirish	Kommunikativ, menejerlik
Xavfsizlik va mehnat muhofazasi	Bolalar hayoti va sog'lig'ini muhofaza qilish, sanitariya va yong'in xavfsizligini ta'minlash	Nazorat, tashkil etish	Huquqiy, menejerlik

Qonunchilik va me'yoriy hujjatlar asosida maktabgacha ta'lim tashkiloti rahbarining kasbiy vazifalari (muallif tomonidan tuzilgan). [3]

Tahlili shuni ko'rsatadiki, maktabgacha ta'lim tashkiloti rahbarining kasbiy faoliyati bir-biri bilan uzviy bog'liq bo'lgan boshqaruv yo'nalishlari, funksiyalari va kompetensiyalariga asoslanadi. Rahbarning faoliyati faqat ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etish bilan cheklanmay, balki strategik rejalashtirish, inson resurslarini boshqarish, moliyaviy faoliyatni samarali tashkil etish, monitoring va ichki nazoratni amalga oshirish, ota-onalar hamda jamoatchilik bilan hamkorlikni rivojlantirish, shuningdek, xavfsiz ta'lim muhitini yaratishni ham o'z ichiga oladi.

Muhokama

Normativ-huquqiy hujjatlar tahlili shuni ko'rsatadiki, maktabgacha ta'lim tashkiloti rahbarining vazifalari faqat ma'muriy boshqaruv bilan cheklanmaydi. Zamonaviy rahbar pedagogik lider, strategik menejer va innovatsion rivojlanish tashabbuskori sifatida faoliyat yuritishi lozim

Biroq amaliyotda ayrim muammolar mavjud: rahbarlarning huquqiy savodxonligi yetarli darajada emas; boshqaruv kompetensiyalarini muntazam rivojlantirish tizimi takomillashtirishni talab qiladi;

- raqamli boshqaruv vositalaridan foydalanish darajasi hududlar kesimida farqlanadi;
- ichki monitoring mexanizmlari barcha tashkilotlarda bir xil samaradorlikka ega emas. [4]

Mazkur muammolarni bartaraf etish uchun rahbarlarning malakasini oshirish dasturlarini kompetensiyaviy yondashuv asosida takomillashtirish, normativ hujjatlarni amaliy qo'llash bo'yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqish hamda raqamli boshqaruv tizimlarini keng joriy etish maqsadga muvofiqdir.

Xulosa.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, maktabgacha ta'lim tashkiloti rahbarining kasbiy vazifalari O'zbekiston Respublikasining amaldagi qonunchilik va me'yoriy-huquqiy hujjatlarida aniq belgilangan bo'lib, ular rahbar faoliyatining huquqiy asosini tashkil etadi. Mazkur hujjatlar rahbarning ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etish, pedagogik jamoani boshqarish, moliyaviy va tashkiliy faoliyatni samarali yo'lga qo'yish, ta'lim sifatini nazorat qilish hamda bolalar uchun xavfsiz ta'lim muhitini yaratish borasidagi vakolat va majburiyatlarini belgilab beradi. [6]Tahlillar shuni ko'rsatdiki, maktabgacha ta'lim tashkiloti rahbarining faoliyati pedagogik, tashkiliy, moliyaviy, huquqiy va kommunikativ yo'nalishlarni o'zaro uyg'un holda qamrab oladi. Ushbu yo'nalishlarning samarali amalga oshirilishi rahbardan zamonaviy boshqaruv kompetensiyalariga ega bo'lishni talab etadi. Ayniqsa, strategik rejalashtirish, ta'lim sifatini monitoring qilish, inson resurslarini boshqarish va jamoatchilik bilan samarali hamkorlikni yo'lga qo'yish rahbar faoliyatining ustuvor vazifalari sifatida namoyon bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. O'RQ–637, 23.09.2020.
3. O'zbekiston Respublikasining "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi Qonuni. O'RQ–595, 16.12.2019.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 11-maydagi PF–134-son Farmoni.
5. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini tartibga soluvchi amaldagi qarorlari.
6. Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi. "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi. Toshkent.
7. O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'limning Davlat talablari.
8. Bush T. Theories of Educational Leadership and Management. London: Sage Publications, 2020.
9. Fullan M. Leading in a Culture of Change. Jossey-Bass, 2020.
10. OECD. Starting Strong VI: Supporting Meaningful Interactions in Early Childhood Education and Care. Paris: OECD Publishing, 2021.